

ČESKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavního soudu

J m é n e m r e p u b l i k y

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy Jana Wintra a soudců Jaromíra Jirsy a Pavla Šámala (soudce zpravodaje) o ústavní stížnosti obchodní společnosti **ČEZ, a. s.**, sídlem Duhová 1444/2, Praha 4 – Michle, zastoupené JUDr. Janem Nemanským, advokátem, sídlem Těšnov 1059/1, Praha 1 – Nové Město, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. července 2023 č. j. 23 Cdo 2403/2022-240 a rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 24. března 2022 č. j. 3 Co 54/2021-214, za účasti **Nejvyššího soudu a Vrchního soudu v Praze**, jako účastníků řízení, a spolku **Greenpeace Česká republika, z. s.**, sídlem Prvního pluku 143/12, Praha 8 – Karlín, zastoupeného Pavlem Uhlem, advokátem, sídlem Kořenského 1107/15, Praha 5 – Smíchov, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I.

Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatelka se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí pro tvrzené porušení svých ústavně zaručených práv podle čl. 34 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Z ústavní stížnosti a napadených rozhodnutí se podává, že vedlejší účastník na svém facebookovém profilu dne 20. 12. 2018 zveřejnil upravenou verzi reklamního spotu stěžovatelky. Vedlejší účastník původní spot s názvem „Rozsvícení vánočních stromů“ upravil tak, že do něj přidal záběry poškozených, suchých a vykácených lesů a lesních požárů, které doprovodil textem, že stěžovatelka svojí činností škodí životnímu prostředí. Vedlejší účastník dále doprovodil zveřejnění videa mimo jiné výzvami stěžovatelce k omezení zpracovávání uhlí při její obchodní činnosti.

3. Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) rozsudkem ze dne 25. 1. 2021 č. j. 32 C 7/2019-159, ve znění opravného usnesení ze dne 9. 3. 2021 č. j. 32 C 7/2019-175, k žalobě stěžovatelky uložil vedlejšímu účastníkovi zdržet se neoprávněného užití reklamního spotu stěžovatelky a stěžovatelce se za neoprávněný zásah do práv omluvit. Podle městského soudu na použití díla stěžovatelky vedleším účastníkem neplatí žádná zákonná licence. Nejde o nové dílo a jeho úmyslem nebylo projevit názor satirou, nýbrž zneužít dílo ve svůj prospěch a pro dehonestaci stěžovatelky.

4. Vrchní soud v Praze (dále jen „vrchní soud“) poté napadeným rozsudkem změnil rozsudek městského soudu tak, že se žaloba stěžovatelky zamítá. Vrchní soud shledal, že upravený reklamní spot zveřejněný vedleším účastníkem je parodií (mimo jiné za použití závěrů rozsudku Soudního dvora ze dne 3. 9. 2014 ve věci C-201/13 *Deckmyn a Vrijheidsfonds*); je ironickým ve vztahu k původnímu spotu, vedlejší účastník výslovně uvedl, že jde o upravený spot. Otočení původního významu užitého díla je znakem parodie. Každému je jasné, že jde o „boj“ ekologické organizace za zdravější životní prostředí proti velkému producentovi emisí (chráněný svobodou slova).

5. Nejvyšší soud napadeným usnesením odmítl dovolání stěžovatelky, neboť je neshledal přípustným. Nejvyšší soud se obdobnou věcí zabýval v rozsudku ze dne 28. 7. 2023 sp. zn. 23 Cdo 2178/2022 (z téhož dne jako napadené usnesení) ve věci obdobného sporu mezi týmiž účastníky. V něm shledal, že právní úprava zákonné licence pro karikaturu a parodii podle zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění účinném do 4. 1. 2023, obsahovala tzv. otevřenou nepravou (teleologickou) mezeru spočívající v tom, že ačkoli by se zákonná licence pro karikaturu a parodii měla podle (výslovného znění) § 38g téhož zákona ve spojení s příslušnými odkazovacími ustanoveními použít pouze pro autorské právo, platí argumenty relevantních výkladových hledisek i pro obdobné použití této zákonné licence pro práva s autorským právem související. Nejvyšší soud tehdy dále dovodil, že parodie může spočívat také v pozměnění audiovizuálního díla vložím nových záběrů a jeho následném užití v takto pozměněné podobě. Závěry vrchního soudu těmito východiskům vyhovují.

II.

Argumentace stěžovatelky

6. Stěžovatelka brojí proti zamítnutí své žaloby. Tvrdí nejprve, že Nejvyšší soud chybně odkázal v napadeném usnesení na rozsudek sp. zn. 23 Cdo 2178/2022, ačkoli obě rozhodnutí vydal téhož dne a uvedený rozsudek tehdy ani nebyl dosud doručen

účastníkům řízení. Napadené usnesení bylo stěžovatelce doručeno dne 7. 9. 2023, zatímco uvedený rozsudek dne 11. 9. téhož roku. Je otázkou, které rozhodnutí bylo skutečně vydáno dříve. Tvrzení v napadeném usnesení, že dovoláním předestřené otázky vrchní soud vyřešil v souladu s ustálenou rozhodovací praxí Nejvyššího soudu, není pravdivé. Rozsudek sp. zn. 23 Cdo 2178/2022 není ustálenou rozhodovací praxí, protože jde o ojedinělé rozhodnutí vydané tímž senátem téhož dne.

7. Dále stěžovatelka tvrdí, že závěry Nejvyššího soudu v napadeném usnesení, respektive rozsudku sp. zn. 23 Cdo 2178/2022, jsou neústavní. Zaprvé odporují zákazu nepřipustné normotvorby soudů podle bodu 31 nálezu Ústavního soudu ze dne 29. 1. 2008 sp. zn. Pl. ÚS 72/06 (N 23/48 SbNU 263; č. 291/2008 Sb.). Autorský zákon ve znění účinném do 4. 1. 2023 neupravoval licenci pro karikaturu a parodii pro jiná než autorská práva (zde práva výrobce zvukově obrazových záznamů). Teleologickým výkladem není možné rozšiřovat rozsah taxativního výčtu (§ 38g autorského zákona ve spojení s § 74 a § 82 téhož zákona), jak to učinil Nejvyšší soud. Obdobný závěr o rozsahu zákonné licence pro karikaturu a parodii dovodila i v ústavní stížnosti uvedená odborná literatura.

8. Zadruhé obecné soudy chybně kvalifikovaly spot vedlejšího účastníka jako parodii. Je totiž třeba rovněž provést tzv. třístupňový test podle § 29 odst. 1 autorského zákona, jehož podmínky naplnění obecné soudy neposoudily správně. Kromě uplatnění ne-restriktivního přístupu obecných soudů (v rozporu s prvním krokem testu) stěžovatelka tvrdí, že spot vedlejšího účastníka je v rozporu s běžným způsobem užití díla (druhý krok testu); účelem užití reklamního spotu nemůže být vytvoření negativního dopadu na stěžovatelku, o nějž spot vedlejšího účastníka usiluje. Dále stěžovatelka zdůrazňuje, že vedlejší účastník vytvořil spot výhradně za účelem dehonestace stěžovatelky v očích veřejnosti a ke svému prospěchu. Jsou proto nepřiměřeně dotčeny zájmy autora (třetí krok testu). Konečně stěžovatelka poukazuje na to, že spot lze jednoduše za původní dílo zaměnit. Ani svoboda slova není bezbřehá, což obecné soudy opomněly zohlednit.

III.

Vyjádření účastníků řízení

9. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům a vedlejšímu účastníkovi řízení.

10. Nejvyšší soud ve vyjádření nejprve uvedl, že o dovolání stěžovatelky rozhodl podle zákona a se všemi námitkami se srozumitelně vypořádal. Dále přednesl k odchýlení se od výslovného znění zákona dostatečně naléhavé argumenty, tedy účel a smysl právní úpravy podle unijního práva, názory právní nauky, podobu slovenské právní úpravy jako inspirační zdroj, znění důvodové zprávy, účel a smysl zákonné licence a požadavek ústavně konformního výkladu. U posouzení konkrétních okolností věci se Nejvyšší soud dovolává zdrženlivosti Ústavního soudu při výkladu podústavního práva.

11. Vrchní soud se ve stanovené lhůtě k ústavní stížnosti nevyjádřil. Dodatečně však odkázal na napadená rozhodnutí.

12. Vedlejší účastník ve vyjádření tvrdí, že Nejvyšší soud rozhodnutím o dovolání neporušil právo na soudní ochranu stěžovatelky, protože se vypořádal se všemi jejími rozhodnými argumenty. Dále zdůrazňuje, že stěžovatelka se ve svém důsledku domáhá ochrany dobrého jména, což je při posuzování konfliktu mezi dotčenými ústavně chráněnými hodnotami nutné zohlednit. Obecné soudy vycházely správně z výkladu pojmu parodie a jejího účelu podaného Soudním dvorem, což by měl Ústavní soud respektovat. Nelze konečně přehlédnout, že žaloba stěžovatelky je typickým projevem strategické žaloby velké obchodní korporace proti účasti veřejnosti (tzv. *SLAPP suit*).

13. Soudce zpravodaj zaslal včas doručená vyjádření stěžovatelce k případné replice. Přípis vrchního soudu doručený po lhůtě Ústavní soud stěžovatelce dodatečně nezasílal, protože pouze odkazoval na napadená rozhodnutí. Stěžovatelka využila možnosti repliky a nejprve tvrdí, že Nejvyšší soud jí způsobem rozhodnutí o jejích dovoláních znemožnil vzít dovolání podaná později zpět. Dále opakuje, že taxativní výčet nelze rozšiřovat teleologickým výkladem. Řešení přijaté obecnými soudy vede k nejistotě. Konečně stěžovatelka obecným soudům znovu vytýká, že nepřiměřeně upřednostnily svobodu projevu vedlejšího účastníka na úkor ochrany jejích práv k duševní činnosti.

IV.

Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení podle zákona o Ústavním soudu. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v nichž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné prostředky k ochraně svého práva, resp. žádné další k dispozici neměla (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V.

Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

15. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti, který stojí mimo soustavu soudů. Vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další „superrevizní“ instanci v systému justice, oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů. Jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Proto vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho použití na jednotlivou věc je v zásadě na obecných soudech. O zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace,

kdy je jejich rozhodování stíženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady).

V.1 K rozhodování soudů na základě „pilotního rozhodnutí“

16. Výhrady stěžovatelky směřují nejprve proti tvrzenému porušení ústavně zaručeného práva na řádně vedené soudní řízení způsobené tím, že Nejvyšší soud v napadeném usnesení v podstatě toliko odkázal na závěry vyslovené v rozsudku v obdobné věci (a mezi týmiž účastníky) z téhož dne. Takový postup však zásadně není v žádném směru na úkor procesních práv účastníka řízení (či přinejmenším v nyní posuzované věci stěžovatelka na svých procesních právech zkrácena nebyla). Rozhodování srovnatelných věcí podle „pilotního rozhodnutí“ je v soudní praxi běžné. Tím spíše u věcí rozhodovaných ve stejné době mezi totožnými účastníky. Jde o projev racionalizace soudního řízení, kdy zejména z hlediska odůvodnění soud vychází z již dříve vysloveného a podrobně zdůvodněného závěru, na který v odůvodnění svého rozhodnutí pouze odkáže, popřípadě stručně zopakuje jeho nosné myšlenky, které pak na posuzovanou věc použije.

17. V obecné rovině takovému postupu (či spíše způsobu odůvodnění) nelze z ústavněprávního hlediska ničeho vytknout. Problematická může být tato situace ve dvou rovinách. Zaprvé nemusí být dostatečně zřejmé, na základě jakých myšlenkových úvah soud dospěl k řešení dané věci, například odkazuje-li na rozhodnutí, které jednoduše není pro účastníka řízení vůbec dostupné nebo je obtížně zjistitelné. Povinností soudu je vždy formulovat odůvodnění rozhodnutí takovým způsobem, aby se účastník mohl v co nejvyšší míře seznámit s důvody, které soud k přijetí výroku vedly. Není přitom nezbytné vždy za každých okolností vyčerpávající argumentaci uvést přímo v daném rozhodnutí, je-li taková argumentace dostupná právě z tohoto pilotního rozhodnutí a pro adresáta rozhodnutí neexistuje překážka tyto důvody zjistit. Naopak, odkazy na judikaturu a jiné zdroje jsou v soudním rozhodnutí jako v každém jiném textu žádoucím jevem, protože mohou přispívat k celkové srozumitelnosti nebo i čtivosti textu (rozhodnutí). Zde je třeba samozřejmě na soud klást požadavek jisté citlivosti. Potřebná míra odůvodnění i zde závisí na okolnostech každé věci.

18. Zadruhé by Ústavní soud považoval za problematické, nebylo-li by z odůvodnění rozhodnutí zřejmé, z jakého důvodu soud zvolil právě řešení přijaté v pilotním rozhodnutí, tedy proč právě již přijaté řešení na danou věc dopadá, popřípadě šlo-li by ve svém důsledku o skutkové či právní otázky, které pod rozsah důvodů pilotního rozhodnutí nespádají. Za této situace by se zkrátka soud nemohl dostatečně vypořádat se všemi rozhodnými aspekty věci, protože by se s její podstatou míjel. Rozhodnutí by tak nebylo možné označit za přezkoumatelné.

19. Nyní napadené usnesení Nejvyššího soudu uvedeným požadavkům vyhovuje. Nejvyšší soud v napadeném usnesení zaprvé srozumitelně vysvětlil, proč lze řešení přijaté v rozsudku sp. zn. 23 Cdo 2178/2022 uplatnit i v nyní posuzované věci. Stěžovatelka zde ostatně netvrdí, že je její nynější věc jiná než ta řešená v pilotním rozsudku. Jde o obdobné právní otázky a skutkové okolnosti mezi týmiž účastníky; v posuzované věci šlo o rozsah

autorskoprávní ochrany reklamního spotu vytvořeného pro stěžovatelku, který vedlejší účastník upravil a zveřejnil za účelem upozornit na důsledky obchodní činnosti stěžovatelky projevující se na životním prostředí. O totéž šlo ve věci sp. zn. 23 Cdo 2178/2022. Tomu ostatně svědčí, že stěžovatelka podala proti jednotlivým rozhodnutím Nejvyššího soudu v obdobných věcech ústavní stížnosti, ve kterých uplatňuje téměř totožnou argumentaci (věci sp. zn. I. ÚS 2957/23 a sp. zn. IV. ÚS 2979/23; návrh vedený pod druhou spisovou značkou směřuje proti rozsudku sp. zn. 23 Cdo 2178/2022).

20. Napadené usnesení zadruhé netrpí ani co do rozsahu odůvodnění, jde-li o odkaz na důvody podrobně vyložené v rozsudku sp. zn. 23 Cdo 2178/2022. Nejvyšší soud srozumitelně shrnul závěry uvedeného rozsudku, jehož obsah je stěžovatelce dobře znám, neboť s ním podrobně věcně polemizuje. Ústavnímu soudu nadto nic nebrání přezkoumat závěry Nejvyššího soudu jako celek, včetně důvodů rozsudku sp. zn. 23 Cdo 2178/2022 jako pilotního rozhodnutí (viz dále). Není omezen toliko důvody uvedenými výslovně v napadeném usnesení.

21. Stěžovatelce je třeba přisvědčit, že problematický může být obecně okamžik doručení rozhodnutí, protože Nejvyšší soud v dovolacím řízení sám rozhodnutí nedoručuje, nýbrž tak činí soud prvního stupně (zde městský soud). To může mít zásadní dopad na vědomost všech rozhodných argumentů z hlediska běhu lhůty k podání opravného prostředku (zde ústavní stížnosti); adresát tohoto rozhodnutí by zkrátka nemusel mít srovnatelný prostor vypořádat se s argumentací soudu jako u pilotního rozhodnutí. Zde bylo pilotní rozhodnutí stěžovatelce podle jejích tvrzení doručeno později než napadené usnesení, avšak šlo o pouhé čtyři dny. Nejvyšší soud nadto stěžejní závěry pilotního rozsudku v napadeném usnesení shrnul (stručně, leč výstižně); nešlo o to, že napadené usnesení postrádalo jakékoli věcné odůvodnění. Stěžovatelka mimoto podala ústavní stížnost v poslední den lhůty, což značí, že nešlo o (časově) naléhavou věc. Případné negativní důsledky tohoto postupu Nejvyššího soudu jsou pro stěžovatelku zanedbatelné.

22. Ústavní soud ani nemá pochyb o tom, že rozsudek sp. zn. 23 Cdo 2178/2022 byl přijat nejdříve. Jednoduše proto, že z něj další rozhodnutí logicky vychází. Nejvyšší soud odkazovanou věc zvolil jako „pilotní“ zjevně proto, že napadla jako první, což lze dovodit již ze spisové značky. Nejvyšší soud proto nepochybil, odkázal-li v napadeném usnesení na právní závěry přijaté v („pilotním“) rozsudku v obdobné věci mezi týmiž účastníky a byly-li tyto závěry v době podání ústavní stížnosti stěžovatelce dobře známy. K žádnému zásahu do jejího procesního postavení nedošlo, a to ani co do přiměřenosti odůvodnění, ani co do poskytnutí dostatečného prostoru pro účinné uplatnění opravných prostředků.

V.2 K mezím soudcovského vytváření práva

23. Dále k věcným závěrům napadených rozhodnutí; stěžovatelka zde především vytýká Nejvyššímu soudu, že jeho výklad § 38g autorského zákona spočívající v zahrnutí práv

souvisejících s právem autorským pod rozsah zákonné licence pro karikaturu a parodii představuje nepřipustný projev soudcovského vytváření práva.

24. Obecně platí, že soud se od doslovného znění zákona za určitých okolností smí (a musí) odchýlit. Obecný soud tak však může učinit pouze tehdy, vyžaduje-li to účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů, jenž má svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku. Hodlá-li nadto soud tímto způsobem dovést zákaz soukromého jednání, jenž není výslovně stanoven zákonem, musí pro to předložit mimořádně přesvědčivé argumenty, protože jde o soudcovské dotváření práva, které *prima facie* směřuje proti zájmům soukromých osob, principu autonomie vůle a principu smluvní svobody [srov. za všechny bod 34 nálezu ze dne 21. 5. 2021 sp. zn. II. ÚS 1889/19 (N 103/106 SbNU 164) a další rozhodnutí tam odkazovaná (všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>)].

25. Stěžovatelkou odkazované tvrzení podle bodu 31 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 72/06 nelze vykládat izolovaně v tom smyslu, že jakákoli forma soudcovského vytváření práva je zakázána, týká-li se nějakým způsobem zákonem stanoveného uzavřeného výčtu práv či povinností. V kontextu další judikatury Ústavního soudu je třeba vycházet z předpokladů uvedených shora. Odkazovaný nálezn se ostatně netýkal konkrétně mezi soudcovského vytváření práva, nýbrž posouzení ústavnosti omezených důvodů odvolání proti výzvě k úhradě daňového nedoplatku. Stěžovatelkou odkazované tvrzení o zásadním významu taxativních výčtů je třeba interpretovat právě v kontextu řízení o kontrole norem tak, že *ad absurdum* by neomezená možnost jakékoli ustanovení interpretovat ústavně konformně učinila derogační pravomoc Ústavního soudu nadbytečnou.

26. Nicméně stěžovatelce je třeba přisvědčit v tom, že tam, kde zákonodárce pro úpravu právních vztahů zvolil taxativní výčet práv či povinností, je třeba na soud klást obzvláště přísné nároky co do kvality odůvodnění a naléhavosti důvodů, které opodstatňují odchýlení se od výslovného znění zákona. Zjednodušeně řečeno, čím konkrétnější či rigidnější je právní úprava, tím naléhavější důvody je třeba přednést pro odchýlení se od výslovného znění zákona, aby bylo možné takové rozhodnutí soudu akceptovat z hlediska dělby moci a dalších ústavou chráněných hodnot, vůči kterým soudcovské dotváření práva v konkrétní věci směřuje.

27. Jde-li o nyní posuzovanou věc, Nejvyšší soud se v rozsudku sp. zn. 23 Cdo 2178/2022 podrobně zabýval tím, zda zákonodárce skutečně zamýšlel vyloučit z dosahu zákonné licence pro parodii práva související s právem autorským. Nejvyšší soud dovedl, že nikoli; opak by byl v rozporu s nelogickými důsledky tohoto pravidla ve smyslu předpokladu racionálního zákonodárce (srov. body 45 až 48 rozsudku) a užitečným účinkem stanovené výjimky podle unijního práva (bod 49). Nasvědčuje tomu rovněž způsob přijetí dané zákonné licence zákonodárcem, protože ten se zjevně inspiroval zahraniční právní úpravou (která dochází k týmž závěrům) a otázkou úpravy příslušných (a tehdy již existujících) odkazovacích ustanovení se blíže nezabýval (bod 37 až 41 rozsudku). Nejvyšší soud rovněž zohlednil, že zákonná licence pro parodii řeší střet mezi

ústavně zaručeným právem vlastnit majetek či zaručenou ochranou práv k výsledkům tvůrčí duševní činnosti a svobodou projevu.

28. Argumentace Nejvyššího soudu tak zde vychází z věcně a logicky odůvodněného závěru, že úmyslem zákonodárce nemohlo být taxativním výčtem omezit rozsah zákonné licence parodie pouze na právo autorské. Nejvyšší soud zde dokládá svůj záměr odchýlit se od výslovného znění zákona důvody opřenými o kritéria vymezená judikaturou Ústavního soudu, a to vskutku podrobně. Výslovně se zabývá současně účelem zákona a jeho eurokonformním výkladem, tak historií jeho vzniku, jakož i principem proporcionality z hlediska konfliktu dotčených ústavně zaručených práv a svobod.

29. Protože jde dokonce o kombinaci jednotlivých důvodů, které svědčí o potřebnosti odchýlit se od výslovného znění zákona, považuje Ústavní soud Nejvyšším soudem předložené důvody za dostatečně naléhavé (k tomu srov. i část V.3 níže). Jím přijaté řešení je přiměřené. Nejvyšší soud v uvedeném rozsudku taktéž zohlednil odbornou literaturu, jejíž závěry nejsou tak jednoznačné, jak stěžovatelka tvrdí. Rovněž odborná literatura totiž podrobila nezahrnutí práv souvisejících s právem autorským pod rozsah zákonné licence pro karikaturu a parodii kritice a poukázala na chybějící racionální důvody pro takové řešení (srov. bod 36 či 46 rozsudku). Stěžovatelka ostatně kromě obecného poukazu na meze soudcovského vytváření práva neuvádí žádnou konkrétní argumentaci směřující proti zhodnocení jednotlivých důvodů svědčících pro řešení přijaté Nejvyšším soudem.

30. Ústavní soud proto dospěl k závěru, že odchýlení se od výslovného znění zákona provedené Nejvyšším soudem představuje v nyní posuzované věci jeho přípustnou formu, protože pro něj přednesl dostatečně naléhavé důvody a svůj postup náležitě odůvodnil.

V.3 K mezím svobody projevu, parodie, satiry

31. Jde-li o tvrzení stěžovatelky o chybném posouzení naplnění tzv. třístupňového testu, má Ústavní soud za to, že obecné soudy se s její argumentací řádně vypořádaly. Neopomněly věcně zhodnotit kritéria podle tzv. třístupňového testu. Důvody jejich rozhodnutí jsou zřejmé, srozumitelné a logické. Je patrné, že stěžovatelka se snaží oproti obecným soudům zdůraznit, že jde o ochranu jejich majetkových zájmů. Obecné soudy naproti tomu akcentují, že vedlejší účastník zveřejněnými spoty jako veřejně známý a aktivní ekologický spolek sledoval cíl upozornit na negativní dopady obchodní činnosti stěžovatelky.

32. Jak správně poukázaly obecné soudy, a jak ostatně připustila i stěžovatelka, nyní posuzovaná věc je mimo jiné o mezích svobody projevu. Spoty vedlejšího účastníka mají formu parodie, satiry. Pracují s nadsázkou a ironií. Ústavní soud ostatně v nyní posuzované věci rozhodoval nálezem ze dne 31. 3. 2020 sp. zn. I. ÚS 3169/19 (N 58/99 SbNU 173) o ústavní stížnosti vedlejšího účastníka proti rozhodnutí obecných soudů o předběžném opatření. V něm zdůraznil, že svobodu projevu a z ní odvozené právo na informace ve své judikatuře konstantně považuje za jeden z úhelných kamenů

demokratického právního státu, neboť teprve svobodné informace a jejich výměna a svobodná diskuse činí z člověka občana demokratické země; naopak absence této svobody demokracii pojmově vylučuje.

33. Uvedenému odpovídají i ustáleně judikované závěry Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“). Satirou se podle něj rozumí umělecký projev či příspěvek do veřejné debaty, který ze své podstaty provokuje a pobuřuje. Jakýkoli zásah do tohoto prostoru je pak nutné podrobit přísným kritériím a je třeba na něj nahlížet se zvláštní obezřetností, protože satira v obecné rovině přispívá svobodné výměně názorů a myšlenek jako nutnému atributu demokratické společnosti (srov. § 33 rozsudku ze dne 25. 1. 2007 ve věci *Vereinigung Bildender Künstler proti Rakousku* č. 68354/01 či § 27 rozsudku ze dne 20. 10. 2009 ve věci *Alves da Silva proti Portugalsku*, č. 41665/07). ESLP rovněž ve své rozhodovací praxi při posuzování přiměřenosti zásahů do svobody projevu u satirického či humorného obsahu zkoumá projevy mimo jiné kritériem tzv. rozumného čtenáře či pozorovatele (srov. § 50 rozsudku ze dne 22. 3. 2016 ve věci *Sousa Goucha proti Portugalsku* č. 70434/12).

34. V rozsudku ze dne 22. 2. 2007 ve věci *Nikowitz and Verlagsgruppe News proti Rakousku* č. 5266/03 se týž soud zabýval novinovým článkem, který byl tehdy zjevně napsán ironicky a sarkasticky a již podle nadpisu bylo zřejmé, že jde o nadsázku a formu humorného komentáře, což by průměrný čtenář rozhodně nepřehlédl. Mimo jiné i proto tehdy shledal, že uvedený projev spadá do mezí přípustného satirického vyjádření v demokratické společnosti. To rovněž značí, že ESLP ve své praxi zkoumá satirické, humorné či sarkastické projevy nikoli izolovaně, nýbrž v celém svém kontextu (viz i § 55 rozsudku ze dne 2. 6. 2016 ve věci *Instytut Ekonomichnykh Reform, TOV proti Ukrajině* č. 61561/08), a zabývá se skutečným obsahem informací, jejich přínosem k diskusi o otázce obecného zájmu, jakož i pravdivostí jejich základu (viz např. § 88 rozsudku ze dne 26. 5. 2020 ve věci *Marina proti Rumunsku* č. 50469/14).

35. V praxi ESLP však lze nalézt i případy, ve kterých již nadsázku nebo humor nebylo možné považovat za přijatelnou formu vyjádření v demokratické společnosti. Nicméně takové případy lze označit skutečně za krajní, mimo jiné již na základě výše uvedeného. ESLP za projevy, které nezasluhují takovou míru ochrany, označil například projevy zjevné islamofobie či antisemitismu, přestože byly satirické (srov. např. rozsudek ze dne 16. 7. 2009 ve věci *Féret proti Belgii* č. 15615/07 či ze dne 20. 10. 2015 ve věci *M'Bala M'Bala proti Francii* č. 25239/13).

36. O významu parodie, nadsázky či přímo humoru se však zmiňuje nejen judikatura, nýbrž i krásná literatura. Jen jako připomenutí proto mohou sloužit některé myšlenky, umělecky ztvárněné kupř. Umbertoem Eco, který ústy hrdiny románu *Jméno růže* Viléma z Baskervillu oponuje názoru knihovníka Jorgeho, že „smích je slabost, zhoub a vratkost našeho těla. Je to útěcha sedláků, nevázanost opilců, i církev ve své moudrosti ustanovila chvíle slavnosti, karnevalu a jarmarku, ty denní poluce, které vyženou z těla přebytky moky a chrání před jinými touhami a jinými ambicemi. Tak ale smích zůstává i nadále něčím nízkým, obranou lidí prostých, znesvěcených mystériem pro lůzu.“ Na to Vilém z Baskervillu uvádí: „Lhali ti, ďábel není vládce hmoty, ďábel je troufalost ducha, víra bez úsměvu, pravda, kterou nikdy nezachvátí pochyby. Ďábel je zamračený, protože

ví, kam jde, a jde neustále tam, odkud přišel.“ Lze dodat, že humor, satira a parodie jsou životodárné, a to nejen v běžném životě, nýbrž i v životě veřejném, protože dokáží snižovat společenské napětí.

37. Ostatně, empiricky neprokazatelná, nicméně obecně přijímaná teze je, že žádný z diktátorů neměl skutečný smysl pro humor; zejména nesnesl jakoukoliv parodii na sebe samotného. O tom svědčí i úvahy Václava Havla na toto téma v eseji o rázu československého disentu: : „...*kdo se bere příliš vážně, stává se brzy směšným, a kdo se dokáže trvale vysmívat sám sobě, nemůže skutečně směšný být.*“ (Havel, V. Anatomie jedné zdrženlivosti. In: Prečan V. (ed.). *Do různých stran. Eseje a články z let 1983-1989*. Čs. středisko nezávislé literatury, Scheinfeld-Schwarzenberg 1989, s. 72).

38. Ani parodie, humor, nadsázka, ironie, sarkazmus nebo satira ovšem nesmí překročit obecně akceptovaná pravidla slušnosti. I zde je důležité zhodnotit celkový kontext posuzované věci, zejména, zda jde například o komiks, psaný text nebo spot (jako v této věci), zda je parodovaná osoba veřejně známá, zda má myšlenka, na jejímž základě satirický nebo obdobný projev stojí, reálný základ, a zda tak představuje přínos do veřejné diskuze o obecných otázkách.

39. Z hlediska uvedených východisek je proto třeba hodnotit i nyní posuzovanou věc. Napadená rozhodnutí přitom zaprvé vycházela při hodnocení možného omezení zjevně parodického spotu vedlejšího účastníka z náležité zdrženlivosti vůči oprávněnosti takového zásahu. Zadruhé Ústavní soud považuje za rozhodné, za jakých okolností vedlejší účastník svůj spot zveřejnil. Již podle jeho uvození bylo zřejmé, že nejde o „oficiální“ reklamu stěžovatelky, nýbrž o snahu jiného subjektu s nadsázkou či ironií upozornit na dopady činnosti stěžovatelky na životní prostředí. Samotný spot ani způsob jeho šíření rozumnému pozorovateli nemohl zavdat pochybnosti o svém parodickém významu a myšlence, kterou zosobňuje.

40. Stěžovatelka zatřetí je obecně známá právě působením v oblasti energetiky, která je ze své podstaty spojená s masivními zásahy do životního prostředí. Není pochyb, že stěžovatelka je v takové pozici povinna snést únosnou míru kritiky své činnosti, a to i za použití parodie. Začtvrté není pochyb, že jde o obecnou otázku ochrany životního prostředí, která zejména v posledních letech v souvislosti s probíhající změnou klimatu a s jejími dopady na společnost nabírá na své naléhavosti. Konečně, zapáté, obsahem spotu je ve svém důsledku věcná kritika stěžovatelky, nikoli útok vyzývající například k přímému násilí. Nejde o nenávistný obsah.

41. Za těchto okolností Ústavní soud uzavírá, že obecné soudy v „konfliktu“ mezi majtkovými zájmy stěžovatelky a svobodou projevu vedlejšího účastníka našly z ústavního hlediska přijatelné a přiměřené řešení, které řádně odůvodnily. Nic nenasvědčuje tomu, že stěžovatelka byla na svých zájmech nepřiměřeně dotčena, protože spot vedlejšího účastníka je parodií jako legitimním příspěvkem do veřejné diskuze.

**VI.
Závěr**

42. Ústavní soud na základě výše uvedených důvodů po projednání věci mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků ústavní stížnost podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 10. ledna 2024

Jan Wintr
předseda senátu